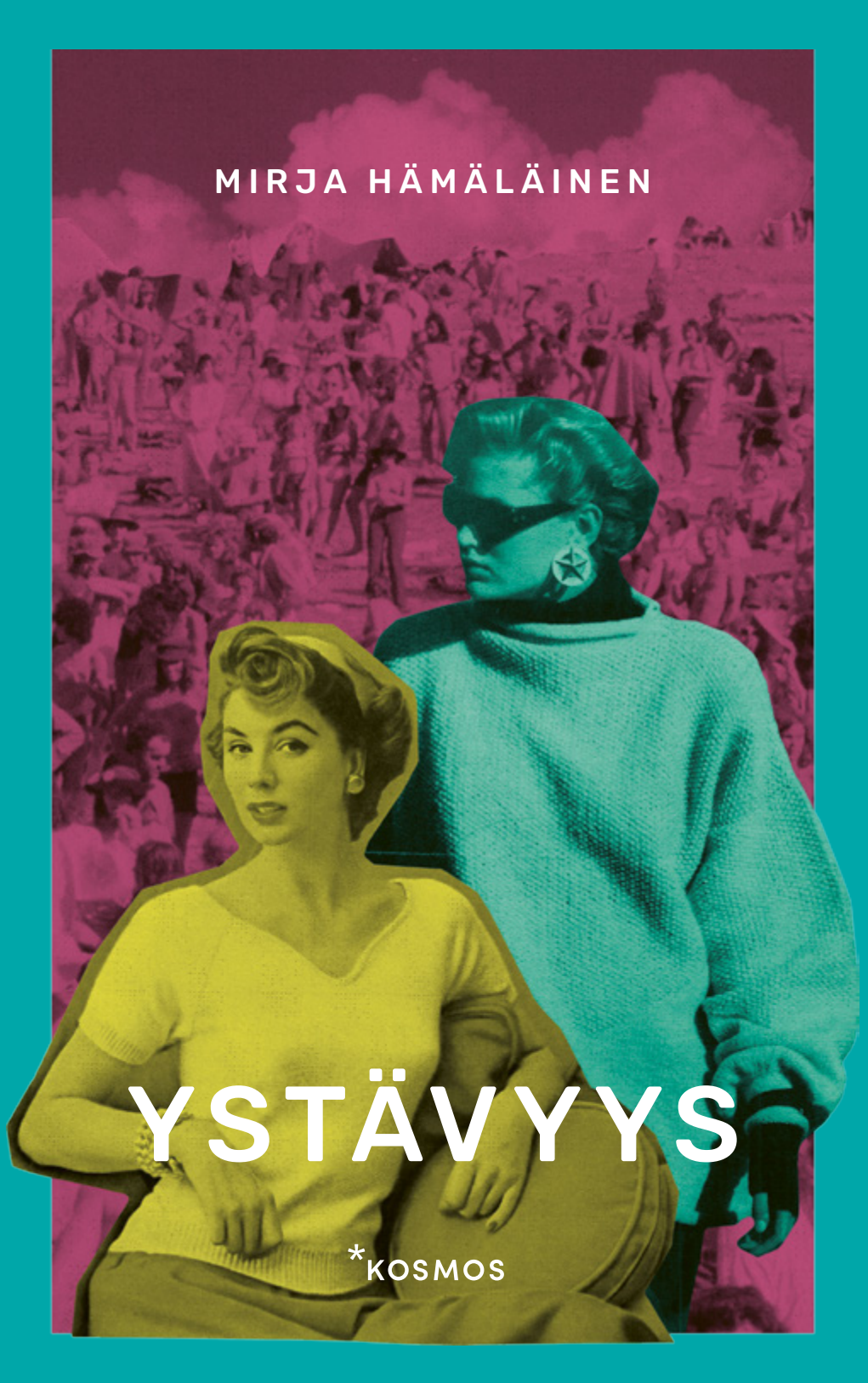

MIRJA HÄMÄLÄINEN

YSTÄVYYS

*KOSMOS

MIRJA HÄMÄLÄINEN

YSTÄVYYS

*KOSMOS

Suomen tietokirjailijat ry sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto
ovat tukeneet tämän kirjan kirjoittamista.

© MIRJA HÄMÄLÄINEN JA KOSMOS 2022

ISBN 978-952-352-157-5

***KOSMOS**

PAINETTU EU:SSA.

Because we are your friends

You'll never be alone again

Well come on

Well come on

Well come on

Well come on

— JUSTICE VS SIMIAN

SISÄLLYS

KIITOKSET	11
ESIPUHE	13
IKUISUUSKYSYMYKSISTÄ	23
Onko ystävyys inhimillistä?	25
Onko ystävyys samanlaista kaikkialla?	32
Mitä läheinen ystävyys vaatii?	41
Millaista ystävyys on?	48
Miten ystävyys syvenee?	54
Miksi ystävyys päättyy?	60
Kenen kanssa ystäväystymme?	67
Kuinka monta ystävää ihmisellä voi olla?	75
Miksi ystävyys on tärkeää?	85
SOSIAALISESTA ELÄMÄSTÄ JA YHTEISKUNNASTA	95
Ystävyys läpi elämän	97
<i>Lasten ystävät: rokote kylmyyttä vastaan</i>	<i>100</i>
<i>Nuorten ystävät: identiteetin rakennusaine</i>	<i>105</i>
<i>Aikuisten ystävät: tarvitaanko heitä?</i>	<i>110</i>
<i>Päättyykö ystävyys kuolemaan?</i>	<i>115</i>
Ystävyys, perhe ja parisuhde	119
<i>Paras ja pahin perhe</i>	<i>122</i>

<i>Parisuhde ja ystävät vastakkain</i>	131
<i>Parisuhde ystävytenä</i>	139
<i>Ystävyys, yhteisö ja yksinäisyys</i>	146
<i>Yhteisöllisyys ja ystävällisyys</i>	147
<i>Yksinäisyys ja yksinolo</i>	151
<i>Ystävyys sukupuoli</i>	158
<i>Miesten hyveestä naisten vahvuudeksi</i>	161
<i>Ystävyys sukupuolten yli</i>	166
MEIDÄN AJASTAMME	175
<i>Pikkukenkäystävistä sukattomiksi</i>	177
<i>Sateenkaareutuvat suhteet</i>	182
<i>Ystävästä rakkaiksi ja toisin päin</i>	184
<i>Valitut perheet</i>	191
<i>Platoninen elämäkumppanuus</i>	202
<i>Kosketus ja seksi</i>	207
<i>Suhteiden resurssikamppailu</i>	214
<i>Ajankäyttö</i>	214
<i>Ystävyys lehtien sivuilla</i>	217
<i>Miltä ystävyys näyttää?</i>	222
<i>Rahalla saa: ystävyys ja talous</i>	230
<i>Ystävyys ja raha</i>	231
<i>Ystävyys kapitalismissa</i>	239
<i>Työkavereita ja -ystäviä</i>	246
<i>Asuminen ja omistaminen</i>	250
<i>”Portti kaikkeen, mitä kaipaat”: digiajan ystävyys... ..</i>	259
<i>Lähemmäs</i>	264
<i>Kauemmas ja ulkopuolelle</i>	271
<i>Rakenteet ystävyys ympäristössä</i>	278
<i>Läheisyyden lainsäädäntö</i>	279
<i>Samaa porukkaa</i>	283
<i>Ystävyys kaupunki</i>	289

TULEVAISUUDESTA	297
Avoimemmat suhteet	299
Verkostoista tukea epävarmoina aikoina.....	303
Ystävyys radikaalina voimana.....	308
Individualismista eteenpäin?	312
Mummokommuuniunelma	316
 LOPUKSI	 321
 LÄHTEITÄ.....	 323

KIIITOKSET

Kiitos Taimille mahdollisuudesta tarkkailla tulevaisuutta. Kiitos vanhemmilleni Liisalle ja Untolle, joita ilman minun ei olisi mahdollista kirjoittaa. Kiitos folkelaisille, joita ilman tämä kirjoitusprosessi olisi ollut paljon melankolisempi. Kiitos kaikille Instagramissa kohtamilleni ihmisille, joiden kanssa olen käynyt tärkeitä keskusteluja ystävyyydestä. Kiitos kaikille hassuihin kyselyihini vastanneille. Kiitos kaikille haastatelluille. Kiitos kaikille, jotka kirjoittavat ystävyyydestä tosissaan. Kiitos Kosmos ja sen ihmiset, erityisesti Jenni Råback. Kiitos Pomodoro-tekniikka. Kiitos Erkille horjumattomasta uskosta kirjan valmistumiseen.

Kiitos kaikille ystävilleni, ilman teitä missään ei olisi mitään järkeä.

Kirjan kirjoittamiseen antoivat tukea Suomen tietokirjailijat ry ja Jenny ja Antti Wihurin rahasto.

ESIPUHE

Kirjan kannessa lukee 90-lukulaisella liilalla kaunofontilla *Minun ystäväni*, ja teksti on ympäröity Laura Ashley -tyyppisillä pienillä kukkasilla. Sen ensimmäisellä sivulla olen vastannut itse kysymyksiin muun muassa toiveammateistani, jotka olivat tuolloin arkeologi ja puollustusministeri [sic]. Toisen, hieman uudemman kirjan keltaisessa kannessa on Keith Harringtonin tyyliä kaukaisesti muistuttavia piirroksia nuorista ihmisistä ilmeisesti ”jammailemassa” kannettavasta mankasta soivan musiikin tahtiin. Kannet ovat erikoisen pehmeät. Se on ilmeisesti herättänyt uteliaisuuteni jo reilu parikymmentä vuotta sitten, koska kannessa on reikä, joka näyttää harpin terällä piirretyltä ja paljastaa kansien vaahtomuovisisuksen.

En muista paljoakaan siitä, mitä ystäväkirjoista 90-luvulla ajattelin, mutta pidin niitä tärkeinä. Olin lapsena hamsteriluonne – minun oli tärkeää saada kerättyä kaikkea haluamaani paljon. Luultavasti suhtauduin samalla tavoin myös ystäväkirjoihin kerättyihin tietoihin ja ehkä ihmisiinkin. Olen myös aivan varma, ettei minulle olisi tullut mieleenikään, että silloin nelikymppisillä vanhemmillani olisi voinut olla ystäväkirjoja, joita heidän tuttavansa olisivat täyttäneet vastailemalla yksinkertaisesti esittelykysymyksiin. Nyt 2020-luvulla aikuisille on kaupoissa tarjolla useita ystäväkirjoja erilaisilla formaateilla.

Aikuisten ystäväkirjojen viehätyks perustuu varmasti osittain nostalgiaan, joka on määrittänyt koko sukupolveni aikuisikää. Emme häpeile sitä, että emme päästä lapsuuden hassuttelusta irti.

Mutta onko kyse tosiaan vain retroilusta ja nuoruuden ennennäkemättömästä venyttämisestä, vai ovatko kirjat pieni oire siitä, että meidän elämässämme ystävät tosiaan ovat erilaisessa asemassa kuin vanhempiemme? Tämä kysymys on mietityttänyt minua pitkään, sillä se erottaa minut 50-luvun puolessavälissä syntyneistä vanhemmistani. Muistan, että ollessani nuori aikuinen äitini jopa selkeästi sanoi, että ystävyys on liian epäluotettava suhde esimerkiksi asunnon ostamiseen yhdessä. Tuntui, että minua, kokemustani maailmasta ja arvostuksiani ei ymmärretty.

Aloin seurata keskusteluja aiheesta suunnilleen samanikäisten ystäväieni ja kavereideni kanssa ja toin kysymyksen itse esiin. Tunnistivatko he, mistä puhun, vai oliko kyse vain minun perheeni dynamiikasta? Moni tuntui ymmärtävän minua, ainakin lapsen asemasta tarkasteltuna, vaikka perheiden välillä onkin suurta vaihtelua. Puhuin ystävyydestä podcastissa, ja toinen juontajista kertoi, että hän ei oikeastaan muista äitinsä ystäviä lapsuudestaan, vaan suku oli lähipiiri. Niinpä, mietin. Minun ja ystäväieni lapsilla tämä tulisi varmasti olemaan toisin. Mutta aloin silti miettiä, että emme voi antaa toisillemme takeita, että yhteys kantaisi samalla tavalla kuin sukulaisuuden oletetaan tekevän. Tulisiko minun elämässäni vaihe, jolloin ystävät jäisivät jollain tapaa sivurooliin? Kasvaisinko joskus niin aikuiseksi?

Ajatus siitä, että ystävyys muuttuu tärkeämmäksi suhteeksi yhteiskunnassa, ei toki ole minun omani tai millään tavalla uusi. Aiheesta on keskusteltu yhteiskuntatieteissä jo muutaman vuosikymmenen ajan. Mikko Puttonen haastatteli läheissuhteita tutkivaa sosiologia Mirkka Danielsbackaa *Tiede*-lehteen keväällä 2022, ja Danielsbacka esitti, että ajatus valittujen perheenjäsenten, eli ystävien ja kavereiden, merkityksestä oli suosittu sosiologiassa vielä 1990-luvulla muttei niinkään enää. ”Sitten huomattiin, että ei sukulaisten merkitys tai heidän välinen yhteydenpitonsa ollut minnekään hävinnyt. Ystävyyssuhteet

ovat tulleet siihen rinnalle”, Danielsbacka tarkentaa. Olisikin ollut erikoista, jos näin merkittävä asia ihmisten suhteissa olisi muuttunut täysin ja nopeasti.

Viime vuosina on kuitenkin tuntunut, että joka puolella olisi yhtäkkiä havahduttu ystävyyteen. Vähän niin kuin vanha ystävä parisuhteen alkuhehkun jälkeen, se tuntuu odottaneen tyynenä huomiotamme. Psykoterapeutti Esther Perel, joka on tehnyt uransa uudistamalla parisuhteisiin liittyvää ajattelua, halusi yhtäkkiä tehdä suosittuun *Where Should We Begin?* -podcastiinsa jakson ystävyydestä ja laajentaa käsitystämme rakkaudesta. Kustantamo S&S järjesti vuonna 2021 Kirjalliset ystävät -kirjoituskilpailun, jonka osallistumiskutsussa nostettiin esiin, että ”ystävyyttä on kuvattu kirjallisuudessa huomattavasti harvemmin kuin romanttisia rakkaussuhteita tai perhesuhteita, vaikka se on meille ihmisille olennainen osa merkityksellistä elämää”. *Image*-lehdessä julkaistiin kesällä 2022 Katri Kiukaksen essee ystävyydestä, vanhemmuudesta ja hoivasta. Yhä useampi romaani käsittelee romanttisen rakkauden rinnalla myös ystävyyttä. Tulevaisuuden tutkija puhuisi ehkä heikoista signaaleista. Ne ovat uudelta tuntuvia tapahtumia tai ehkä vain näkökulmia, jotka avaavat pienen kurkistusreiän toisenlaiseen maailmaan, jossa jokin muu kuin vallitseva asiantila voisi olla todellisuutta.

Koronaepidemia jätti moneen meistä vajauksen erilaisille yhteyksille ja aivan liian moneen myös traumaattisen kokemuksen ahdistavasta yksinäisyydestä. Monella on olo, että kaverit tai ystävät ovat kadonneet, kun luontevat paikat tavata puolivahingossa ovat vähentyneet ja omat sosiaaliset taidotkin ovat vähän ruosteessa. Minusta tuntuu kuitenkin, että yhä useampi haluaa myös tietoisesti vastustaa tätä suuntaa. Haluamme luoda ystäviimme parempia suhteita. Vaikka kulttuurimme on parisuhde- ja perhekeskeinen, suurimmalle osalle meistä vain näihin suhteisiin keskittyminen näyttää synkältä tulevaisuudelta, josta saattoi saada pienen vilauksen koronaepidemian

rajoitusten aikana. Ihmissuhteiden arvojärjestys saattaa siis olla liikkeessä, vaikka perhe edelleen on tärkeä.

Niin kuin kaikelle sosiaaliselle, aikakausi ja rakenteet asettavat ehdot, joiden päälle ystävyys käsitteenä ja koettuna suhteena rakentuu. Ne antavat kehyksen, joka määrittää kulloisenkin ystävyysmerkityksen, tarkoituksen, syvyyden sekä siihen liittyvät odotukset. Pohdiskelen tässä kirjassa erilaisia muutoksia, ilmiöitä ja jännitteitä, jotka mielestäni ovat tehneet – ja tulevat tekemään – ystävydestä aina vain tärkeämmän voiman sekä yhteiskunnassamme että henkilökohtaisissa elämissämme. Tämä tarkoittaa aina jossain määrin oman aikamme tarkastelua. Suuret kehityskulut, kuten ikääntyminen ja digitalisaatio, vaikuttavat siihen, millaisia tulevaisuuden ihmissuhteet ovat. Maailma muuttuu jatkuvasti monimutkaisemmaksi ja kohtaamme uusia haasteita. Tämä vaikuttaa myös ystävytyteen.

Olen aiemmissa töissäni pohtinut suurten kehityskulkujen vaikutusta yhteiskunnallisiin teemoihin, mutta ihmissuhteita ei aina hahmoteta sellaiseksi. Uskon kuitenkin, että tämä muuttuu ymmärtäessämme paremmin, mistä hyvinvointi koostuu ja miten sitä rakennetaan kestävästi. Ystävyys, niin kuin kaikki sosiaalinen, käy vuoropuhelua näiden kehityskulkujen kanssa, ja olen iloinen, että olen päässyt tarkastelemaan sitä tässä kirjassa. Edellisen kirjani teema oli avoimet suhteet, joka liittyi erityisesti romanttiseen rakkauteen ja seksiin, mutta huomasin, että avoimet suhteet eivät ole niin kaukana ystävydestä kuin ensin ajattelin. Ystävyyshän on yleensä monisuhteista. Seurasin kirjani julkaisun aikoihin omin silmin, kuinka nopeasti ajatukset nykyään leviävät ja kuinka monet alkoivat yhtäkkiä kyseenalaistaa lähes pyhänä pidettyä monogamianormia. Ounastelen, että seuraavana vuorossa onkin parisuhdenormin ravis-telu, jolloin ystävydestä puhutaan vielä enemmän.

Olen kirjoitusprosessin aikana miettinyt omia ystävyksiäni paljon ja vielä enemmän itseäni ystävänä. Tarkkailijan roolin lisäksi olen

läsnä myös tämän kirjan esimerkeissä. Rehellisesti sanottuna koen huijarisyndroomaa ystävydestä. Kirjoitan aiheesta kirjaa mutten koe olevani ystävydessä erityisen taitava. Ystävydessä on vähän sääntöjä, mutta tiedän rikkoneeni niitä. Kun olen törmännyt pohdinnoissani johonkin erityisen hankalaan, olen tuskaillut, mitä omat ystäväni ajattelevat siitä, että juuri minä kirjoitan tästä aiheesta. En siis ole aina ollut kovin esimerkillinen ystävä. Olen perunut toiselle tärkeitä menoja, puhunut itsestäni loputtomiin ja ollut kykenemätön kokemaan empatiaa itselleni vieraassa tilanteessa. Olen ehdottomasti asettanut romanttisen suhteen jahtaamisen ja kumppanin kanssa ajan viettämisen ystävien kanssa olemisen edelle ja antanut ystävyksien katketa sekä konflikteihin että puhumattomuuteen. Silti koen, että ystäväkeskeinen elämä on jollain tavalla tavoiteltavampaa ja laadukkaampaa kuin perhe- ja parisuhdekeskeinen. Ystäväni ovat minulle äärettömän tärkeitä.

Tiedän, että kaikkein kipeimmät muistoni elämässä eivät liity parisuhteessa petetyksi ja jätetyksi tulemiseen. Sen sijaan ne liittyvät porukan ulkopuolella oloon tai hämmennykseen siitä, että elämän kantavana voimana toiminut ystävyys hiipuu kömpelösti äyskähdellen olemattomiin tai että ystävä suuttuu niin perin pohjin, että selitykset ovat hyödyttömiä. Jokin tässä ystävyysasiassa hiertää. Tämä ei ole kirja, jossa näitä asioita ratkottaisiin tai niihin saataisiin tyhjentäviä vastauksia, mutta haluan tarkastella uskomuksia ja arvostuksia, joiden perusteella annamme neuvoja, teemme valintoja ja arvioimme toisiamme ystävinä. Lopulta ajattelen, etten kirjoita näistä asioista siksi, että ne olisivat minulle helppoja vaan juuri siksi, että ne eivät ole.

Aiheena ystävyys on tietenkin valtava. Olen tässä kirjassa keskittynyt erityisesti kuvailemaan lopulta hyvinkin kapean ryhmän käsityksiä ja kokemuksia. Tämä ryhmä on kaltaiseni ihmiset. Olen 1980-luvun puolivälissä Helsingissä syntynyt ja naiseksi kasvatettu

ihminen. Olen asunut täällä melkein pä aina mutta matkustanut paljon. Näkökulmani on siis hyvin sukupuolittunut, suomalainen ja kaupunkilainen. Kokemukseni minkäänlaisessa marginaalissa olemiseen liittyvät pitkälti yksinhuoltajuuteen. Olen opiskellut yliopistossa maisteriksi ja tehnyt sitten asiantuntijajoutia, joten näkökulmani on hyvin keskiluokkainen.

Se on kapea näkökulma. En pyri kuvaamaan edes suomalaista ystävyttä kattavasti, vaikka sillekin olisi varmasti tilausta. Rajatun näkökulman vuoksi on niin, että jos lukija ei omassa elämässään tunnista käyttämiäni kuvailuja, esimerkkejä ja määrityksiä, se on enemmän kuin ymmärrettävää. Edes tämän kapean ryhmän kohdalla kyse ei ole yksinomaan tieteellisestä tarkastelusta vaan enemmänkin omasta tavastani nostaa esiin ilmiöitä, jotka minulle tarkkailijana ovat osoittautuneet merkityksellisiksi ja kiinnostaviksi. Uskon, että ne kertovat jotain suunnasta, johon ihmissuhteissamme olemme menossa, mutta todennäköisesti myös erehdyn monissa asioissa. Tällaisten kirjojen kirjoittaminen on kuvailun lisäksi aina myös yritys muokata tulevaisuutta. Kirjan onnistuminen arvioidaan mielestäni sen perusteella, kuinka paljon vastakaikua ja vastalauseita se lukijoissaan herättää. Tulevaisuutta kohti ajattelu on myös muovannut tämän kirjan rakennetta: ensin pohdin ystävyteen liittyviä ikuisuuskysymyksiä, sitten asetan ystävyden osaksi tämänhetkistä sosiaalista maisemaa, kolmannessa osassa tarkastelen ystävyttä muiden aikamme yhteiskunnallisten ilmiöiden kautta ja neljännessä katson ystävyden tulevaisuuteen.

Näkökulmaani ovat vaikuttaneet kymmenet ihmiset, joiden kanssa olen saanut ystävydestä keskustella. Olen haastatellut tutkijoita, taiteilijoita, tavallisia ihmisiä ja ihmisiä, joiden olen huomannut puhuvan ystävydestä julkisuudessa. Kirjassa nimettyjen haastateltujen lisäksi olen haastatellut Erkka Mykkästä, Amu Urhosta, Veera Hatakkaa ja Petra Siparia. Jopa sadat ihmiset ovat vastanneet

kysymyksiini ystävyyteen liittyvistä teemoista Instagram-tilini kautta. Näitä tarinoita on kirjassa pieninä nostoina, jotka tuovat keskustelua tähän aikaan ja Suomeen. Ne ovat vaikuttaneet paljon ajatuksiini ystävyydestä. Tietenkin olen myös lukenut ystävyydestä paljon faktaa ja fiktiota, mutta valitettavasti suomeksi aiheesta ei ole kirjoitettu vielä yhtään tietokirjaa ennen tätä. Olen koonnut kirjan loppuun listan lähteistä, joista itse hyödyin.

Monet käyttämäni lähteet ovat yhdysvaltalaisia. Kun arvioi niissä olevan tiedon ja ajatusten siirtymistä Suomeen, kannattaa muistaa, että vaikka ihmissuhteet pääpiirteittäin rakentuvat samalla tavalla, olemuksellisiakin eroja on. Yhdysvallat on asenteiltaan tutkitusti Suomea individualisempi, mutta toisaalta yhteiskunnan rakenteet ovat vähemmän suojaavia kuin Suomessa, joten siellä on totuttu luottamaan yhteisön voimaan esimerkiksi hoivan tarjoamisessa. Yhteisöllisyys ja jakamisen dynamiikka ovat erilaisia. Myös väestön moninaisuus, suuret elintasoerot ja monet muutkin seikat vaikuttavat varmasti. Toisaalta suomalaisiin vaikuttavat paljon yhdysvaltalaiset kulttuurituotteet, eikä esimerkiksi elintasoissa yleisesti ole valtavaa eroa. Suomalaiseen tapailukulttuuriin ja esimerkiksi häihin on tullut vaikutuksia Yhdysvalloista, ja sanat kuten *bromance*, *friendzone* ja *friends with benefits* istuvat puheenparteenne helposti.

Muutaman teeman jätän kokonaan muiden käsiteltäväksi. Koska kirjoitan kaltaisistani ihmisistä, en pureudu syvällisesti esimerkiksi miesten väliseen äärimmäiseen elämäntilanneystävyyteen, joka syntyy monille asepalveluksessa tai taistelussa. Se on mielestäni kiinnostavaa, mutta muut osaavat kertoa siitä paremmin. Ystävyyttä käytetään ikään kuin kielikuvana selittämään ja luomaan myös valtioiden, kulttuurien, alueiden ja asioiden välisiä suhteita. On ystävyysskaupunkeja, ja Suomella ja Neuvostoliitolla oli sopimus ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta. Arvaamattomina aikoina tarvitaan varmasti lisää myös kansojen

välistä ystävyyttä, mutta rajaan sen tästä kirjasta ulos. Tässä kirjassa keskityn ihmisten väliseen ystävyYTEEN – koiraa sanotaan ihmisen parhaaksi ystäväksi, ja viime vuosina niiden ja muiden lemmikkien määrä on noussut ainakin suomalaisissa kodeissa. Jo lasten kirjoissa meille esitellään fantasiaa lajien välisestä ystävyYdestä. Se on kiinnostavaa, mutta toivon, että joku eläinihminen kirjoittaa siitä paremmin. Uskon, että tulevana vuosikymmeninä tullaan käymään kiinnostavia keskusteluja robottien ja tekoälyn suhteesta ihmisiin, mutta jätän senkin tästä kirjasta pois. Joillekin esimerkiksi Jeesus voi olla paras ystävä, mutta rajaan myös kaikki jumaluudet ja esivanhemmat tämän kirjan ulkopuolelle. Hyvän viinin tai kahvin ystävät käsiteltäkÖöt myös muualla.

Mitä sitten tarkoitan ystävyYdellä tässä kirjassa? ”Ystävän” määrittämistä ei auta se, että ystävyYttä on tutkittu vähän. Olemassa olevaa tutkimusta taas heikentää se, että jokaisella on erilainen käsitys ”ystävästä”. Tämä on haaste erityisesti tilastollisessa tutkimuksessa – jos ihmiset laskevat ystäviksi sekä sellaisia ihmisiä, joita he eivät ole nähneet vuosikymmeniin, että sellaisia, jotka ovat limittyneet heidän arkeensa vahvasti, puhutaan hyvin erilaisista suhteista. Niin kuin monet ihmiselämän ilmiöt, tarkka määrittely tuntuu tukahduttavan jotain, ja jos sanaa käytetään liian laveasti, ei koko käsitteellä enää ole mitään merkitystä. Tämä ei silti tarkoita, että nämä määritykset olisivat sattumanvaraisia. Suomen kielen sanoille ”ystävä” ja ”ystävyyS” ei ole löydetty täysin tyydyttävää etymologista selitystä. Ilmeisesti kyseessä on ainoastaan suomessa ja karjalassa esiintyvä sana, jonka juuria on etsitty sekä syleilyä tai halua että uskoa tai luottamusta tarkoittavista sanoista. ”Ystävään” tai sen kaltaiseen viittaavia sanoja on suomessa useita, ja niillä jokaisella on hieman eri vivahde. ”Kaveri” on sanana korvannut ”toverin”, jossa on vanhahtava ja poliittinen sävy. Englannista on suomeenkin valunut käsitteitä, kuten ”BFF”, ja ruotsista todennäköisesti ”bestis”. Ystävän ja kaverin ero on jokaiselle

henkilökohtainen, mutta yhteistä on se, että yleensä ystävien välillä on vapaaehtoiseenkin suhteeseen syntynyt velvoitteita ja riippuvuuksia. Lisäksi ero yleensä ylittää erilaiset viitekehykset elämässä. Työkaverille et ehkä menisi juttelemaan, jos huomaat hänet seksibileissä, mutta ystävälle kyllä. Keskityn tässä kirjassa nimenomaan tällaiseen ystävyYTEEN, jonka näen merkityksellisenä suhteena, johon ihminen astuu valinnan kautta, johon hän sitoutuu ja jota hän ylläpitää vapaaehtoisesti. Käsittelen myös muita ihmissuhteita, mutta lähinnä tuodakseni ystävyYDEN erityispiirteitä esiin.

Tutkimusten mukaan läheisimmillä ihmissuhteillamme on eniten merkitystä hyvinvoinnillemme. Nämä ovat olleet lapsuudestani saakka ja tulevat todennäköisesti aina olemaan niitä suhteita, jotka ovat sekä kiehtoneet että mietityttäneet minua siinä määrin, että ystäväkirjojen sisään on porauduttava. Tarkastelen tässä kirjassa ystävyYTTÄ omasta näkökulmastani ja paljon itseni kautta. Uskon kuitenkin, että omastani jakaminen on lukijalle mahdollisuus käydä vuoropuhelua ystävyYDEN paikasta ja merkityksestä omassa elämässään ja yhteiskunnassa laajemminkin. Usein ystävyys on samanlaisuuden löytämistä, mutta se on myös toisen kokemuksen erilaisuuden kunnioittamista. Toivon, että tätä kirjaa lukiessaan jokainen ihastelee ystävyYDEN erityispiirteitä ja pohtii sen paikkaa omassa elämässään kunnolla ainakin tämän kerran.

IKUISUUS- KYSYMYKSISTÄ

Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikassa* todetaan, että ystävyys on tärkeää ja tavoittelemisen arvoista itsessään koko ihmisen elämän ajan. Ystävydessä on jotain ikuista, ja se jää tänne meidän jälkeemme. En tarkoita, että yksittäiset ystävyyssuhteet olisivat ikuisia. Ystävyuden luonteeseen kuuluu, että moni suhde sopii tiettyyn vaiheeseen ja katoaa sitten ilman suurempaa kipua. Vaikka moni kuvailee hyvää ystävyyttä niin, että voi aloittaa vuosienkin jälkeen siitä mihin jäätiin, en ajattele, että se olisi ainoa hyvä ystävyys. Ystävyuden kokemuksessa on kuitenkin jotain aikaa kestäväää. Kun tuore vanhempi pitelee vauvaansa, hän ajautuu helposti ajattelemaan, kuinka häntä itseään on pidetty sylissä ja kaikkia muitakin vauvoja ennen sitä. Lapsi on samaan aikaan täysin uniikki ja selkeästi osa samanlaisten ketjua. Kun ihminen rakastuu, se tuntuu jännittävältä mutta tutulta. Jotain samaa on innossa, jonka ihminen kokee tutustuessaan uuteen ystävään. Jotain tuttua ja jotain jännittävää, menettämisen pelkoa ja intoa tulevasta. Uusien mahdollisuuksien ketju avautuu eteen.

Uskon, että ihmissuhteissa ovat aina mietityttäneet sekä ajattomat että juuri tiettyyn aikakauteen liittyvät kysymykset. Ajattomia kysymyksiä, kuten ”mitä se oikeastaan on?”, kysytään jatkuvasti romanttisesta rakkaudesta – niitä voi tietenkin kysyä myös ystävyyydestä. Tässä osassa kirjaa keskityn nimenomaan kysymyksiin, jotka avaavat

millainen suhde juuri ystävyys on. Tarjoamani vastaukset ovat väistämättäkin tässä ajassa kiinni, ja vastaukset ovat joka ajassa erilaisia. Nyky-ystävyyden, niin kuin muidenkin suhteiden, käytännöt ja mallit ovat aikamme tuotteita, eivät täysin universaaleja ja ikuisia totuuksia ystävyysluonteesta ja merkityksestä. Näihin ajassamme kiinni oleviin puoliin ystävyysdessä pureudutaan syvemmin myöhemmissä osissa kirjaa.

Lisäksi on tietenkin olemassa ystävyysliittymiä moraalisia kysymyksiä, kuten miten ystävänä pitää toimia ja mitä voimme ystäviltämme odottaa. En valtiotieteilijän koulutuksella koe olevani kovinkaan pätevä vastaamaan tällaisiin kysymyksiin, minkä vuoksi keskityn tässä osassa tarkastelemaan, millaisia erityispiirteitä, rajoitteita ja vaatimuksia liittyy nimenomaan ystävyysluonteena ihmislajin edustajan elämässä. Toivon kuitenkin, että näiden teemojen tarkasteleminen antaa lukijalle eväitä vastata moraalikysymyksiinkin omassa elämässään.

Onko ystävyys inhimillistä?

Kukaanhan ei haluaisi elää ilman ystäviä,
vaikka hänellä olisi kaikki muu hyvä.

— ARISTOTELES

Olin tallentanut otsikon leikepöydälleni pitkäksi aikaa: ”Lehmiläkin on ystäviä.” Se häiritsi ja liikutti minua, sillä se harasi jollain tavalla vastaan sitä, mitä ajattelin ystävydestä ja ehkä myös lehmistä. Ymmärsin ajattelevani ystävyysden jollain tapaa älyllisesti vaativammaksi suhteeksi kuin esimerkiksi pariutumiseen liittyvän kumppanuuden, mutta en ollut itsekään varma miksi. Vuonna 2013 tehdyn brittitutkimuksen tulokset löytyvät helposti googlaamalla, ja niissä tosiaan todetaan, että laitumella olevista lehmistä yli puolet vietti aikansa syöden ja leväten tietyn yksilön rinnalla, eikä yksilön valinta liittynyt geneettiseen sukulaisuuteen. Nämä lehmät laidunsivat yhdessä ja nuolivat toisiaan. Mielikuva oli tietenkin sympaattinen, mutta tuotantoeläinten kohdalla myös hieman surumielinen.

Eläintieteissä ystävyysden voi määritellä pitkäkestoiseksi läheiseksi siteeksi, joka ei suoraan liity pariutumiseen eli omien geenien siirtämiseen eteenpäin. Pitkään ajateltiin, että ystävyys on nimenomaan ihmisyyteen liittyvä toimintamalli ja että muut eläimet eivät muodosta tunnesiteitä yksilöihin, jotka eivät ole niille sukua tai lisääntymiskumppaneita. Varovaisuus on ollut perusteltua, sillä kun tutkitaan muita eläimiä, on riski heijastaa niihin ihmisiin liittyviä käsityksiä

ja toimintatapoja. Käsitteet kuten *vaimo* tai *ystävä* eivät sellaisinaan siirry eläinmaailmaan, koska ne liittyvät tiiviisti ihmisten kulttuuriin ja instituutioihin. 1990-luvun loppupuolella tehdyissä tutkimuksissa kävi kuitenkin ilmi, että muutkin nisäkkäät, myös ihmisapinat, muodostavat ainakin *ystävyyden kaltaisia* siteitä yksilöihin, jotka eivät ole niille sukua. Voisi sanoa, että tiedämme näistä suhteista enemmän kuin ihmisten ystävyydestä, sillä yksittäisiä laumoja on tutkittu hyvinkin perusteellisesti. Simpanssit ja paviaanit ystävystyvät jopa kymmeniksi vuosiksi. Ystäviä laumassa kohdellaan erityisellä tavalla, ja muutkin lauman jäsenet tunnistavat siteen. Jopa jotkut kalat muodostavat tällaisia suhteita toisten kalojen kanssa, jolloin kyse on suhteellisen käytännöllisestä suhteesta, joka liittyy suojaan ja ravinnon saantiin. Monien lajien edustajat ovat valmiita ottamaan riskejä auttaakseen lajitovereitaan. Ei voi sanoa, että ystävyys olisi eläinten välillä yleistä, mutta selkeästi eläimet tekevät myös monenlaisia liitoksia. Ihminen ei ole tässä erityinen.

Kädelliset muodostavat suhteita kosketuksen avulla. Toisten silittelyyn ja hoivaamiseen käytetään paljon enemmän aikaa kuin mitä tarvittaisiin vain perushygienian hoitoon. Ihmisille kosketus on siis myös tärkeä osa sosiaalisia suhteita. Jotkut tutkijat kutsuvatkin ihoa sosiaaliseksi elimeksi. Ihon kautta tunnemme halauksesta välitetyn lämmön ja välittämisen, ja toisaalta kosketus ilman suostumusta aiheuttaa ahdistusta, ällötystä ja pelkoa. Meillä jokaisella on ainutlaatuinen suhde kosketukseen. Kosketuksen rajoihin vaikuttaa kulttuuri, mutta samalla se on hyvin jaettava.

Ihmiselle erilaisten yhteyksien rakentaminen on kuitenkin ehkä poikkeuksellisen lajityypillistä käytöstä. Emme ole vain sosiaalinen laji vaan ultrasosiaalinen. ”Onni on todellista vain jaettuna”, seikkailija Christopher McCandless kirjoitti jälkeen jättämäänsä päiväkirjaan ennen kuin kuoli Alaskan erämaassa ilmeisesti nälkään. McCandless oli lähtenyt vaellukselle pitkälti ollakseen yksin, mutta tällä muistiin-

panollaan hän varmasti tavoitti jotain olennaista ihmisenä olost. Tavallaan yksilöä ei edes ole olemassa, vaan olemme aina enemmän kuin riippuvaisia, yhteydessä ja yhtä sekä lajitovereidemme että muun ympäristön kanssa. Olemme eläiminä kaikin tavoin virittäytyneet yhteyteen muiden kanssa, ja aivoistamme iso osa työstää sosiaalisia suhteita jatkuvasti. Yksinolo on ollut monissa kulttuureissa tapa vetäytyä pohdiskelemaan asioita, mutta toisaalta myös laumasta karkottaminen tai eristäminen on rangaistus, jota pyrimme kaikin keinoin välttämään. Myötätunto, yhteys ja porukkaan kuuluminen ovat ihmisyyden tavoitteita ja peruskokemuksia. Luomme siteitä lähes kaikissa tilanteissa ja ympäristöissä ja vastustamme luotujen siteiden katkeamista. Elämä maailman viimeisenä ihmisenä olisi täysin merkityksetöntä.

Silti tuntuu siltä, että alamme vasta ymmärtää moninaisten sosiaalisten suhteiden valtavaa merkitystä ihmisille. Jos asiaa katsoo evoluution näkökulmasta, sukulaisuuden ja pariutumisen tehtävät suvun jatkamisessa ovat suurilta osin selkeitä, mutta ystävyys merkitys on moninaisempaa. Miksi evoluutio on antanut meille kyvyn muodostaa ystävyksiä eli läheisiä suhteita muihin kuin verisukulaisiin ja pariutumiskumppaneihin? Tutkimustenkaan mukaan ystävyys liittymisen selviytymiseemme ei ole täysin yksioikoista. Yksi suosituimmista teorioista on, että ystävydet suojelevat vaaralta ja auttavat kriisitilanteissa. Mitä enemmän ihmisellä on toisia, joiden apuun hän voi hädän hetkellä luottaa, sitä todennäköisemmin hän selviää hengissä. Ystävyys on siis evolutiivisesti nähtynä vastavuoroinen avunantosuhde. Voidaan kuitenkin kysyä, kuinka paljon tällä määritelmällä on tekemistä sosiaalisesti monimutkaisten nykypäivän ystävyksien kanssa. Aivomme ovat kehittyneet käsittelemään ystäviemme avunantoa paljon monimutkaisempaa sosiaalista tietoa, vaikka vastavuoraisuus ja tuen saaminen ovat toki tärkeitä ystävyyspiirteitä.

Miten valitsemme ystävämme? Miksi on hyväksytympää asua yhdessä seurustelukumppanin kuin ystävän kanssa? Miten digitalisoitumisen kaltaiset yhteiskunnalliset ilmiöt vaikuttavat ystävyYTEEN?

Monille meistä ystävyys on yksi elämän tärkeimmistä asioista, mutta kulttuurissamme sille ei aina anneta samanlaista painoarvoa kuin muille ihmissuhteille. Tämä kirja haluaa luoda tilaa ystävyydelle.

Ystävyys on henkilökohtainen suhde, joka valitaan, johon sitoudutaan ja jota ylläpidetään vapaaehtoisesti. Se on samankaltaisuuden löytämistä ja toisen erilaisuuden kunnioittamista. Ystävyys valikoi ja joustaa. Ihmissuhteiden maisemassa ystävyys on vahvasti omanlaisensa.

Mirja Hämäläisen vetävästi kirjoitettu tietokirja tarkastelee ystävyyttä sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Elävät kokemukset ystävyyksistä, asiantuntijoiden havainnot ja pohdinnat ihmissuhde-normeista auttavat *YstävyYden* lukijaa ymmärtämään niitä monia muotoja, joita kuriton ystävyys elämässämme omaksuu.

*KOSMOS

ISBN 978-952-352-157-5
KL 14.8